

Een beschrijving van Joure, Augustus 1885

door ADILA

Adila, waarschijnlijk een pseudoniem, schreef dit verhaal i.v.m. een reisje langs de lijnen der Nederlandsche Tramwegmaatschappij.

Omtrent den oorsprong van den naam Joure, dat vroeger eene buurt was van

Westermeer, waar de ingezetenen hunne Kerk en begraafplaats hadden, is men 't niet eens. De kerk is afgebroken, maar de kolossale toren en de begraafplaats zijn nog aanwezig.

Volgens sommigen zou dit dorp zijn naam te danken hebben aan 't Friesche "Jouwer", dat haver beteekent, omdat het gebouwd moet zijn op een

stuk land, waarop vroeger haver verbouwd werd. Anderen echter brengen dezen naam in verband met 't woord "Hiuwere", uitgesproken "Hiauwere", dat plaats van overhaal of overzet beteekent, en deze afleiding is zeer waarschijnlijk, omdat sinds de vroegste tijden, de doortocht naar het westelijk gedeelte der provincie langs en door dit dorp plaats had voor 't meerendeel per boot door Joure, toen meer dan thans door water omringd. Het dorp was reeds in de zestiende eeuw belangrijk; althans in 't jaar 1566 werd er reeds een weekmarkt gehouden, een voorrecht, dat in dien tijd slechts enkele dorpen genoten. Aan Joure werd echter dit voorrecht geschonken door "den Grietman en gemeene regt" in Hasker Vijfga bij Raad der Prelaten; in 't jaar 1523 werd het met bijzondere rechten begunstigd, waaronder het houden van jaarmarkten moet genoemd worden. Dit laatste werd geschonken door den prelaat van Hasscha, en het Bourgondisch Bestuur bekrachtigde dit inderdaad groot voorrecht.

Natuurlijk werd ook dit belangrijk dorp in den Spaanschen tijd van verdedigingswerken voorzien, omdat dit den vijand het binnendringen naar 't westelijk deel der provincie, en vooral naar Sneek, kon beletten. Een schans werd opgeworpen, die later op last van de Staten van Friesland geslecht werd. Vermoedelijk was die schans voor een gedeelte gelegen op de plaats, waar nu bet buitengoed "Herema State" gevonden wordt, gesticht door de adellijke familie Vegelin van Claerbergen, en nog steeds door nazaten bewoond. De state "Baerdt", vroeger aan de Zuidzijde van het dorp gevonden, is bezweken voor den alles vernielenden moker. Verschillende zaken echter brengen nog steeds de bewoners daarvan in herinnering. De kerk der Hervormden o.a. werd in bet jaar 1644 onder opzicht van Hobbe van Baerdt, grietman, gesticht, die op den 18den Maart den eersten steen tot dit grootsche gebouw legde, terwijl de toren reeds in 1628 door denzelfden grietman was gesticht, althans zoo luiden de opschriften, in proza en poëzij in kerk en toren te lezen. De kerk heeft dubbel kapwerk, dat op een-en-twintig zware pilaren rust, terwijl de prachtig gesneden zoogenaamde heerenbank, door Hobbe van Baerdt daarin geplaatst, niet minder dan de fraai

bewerkte predikstoel getuigen, hoe in dien ouden tijd reeds de snijkunst met succes werd beoefend. Het orgel is een geschenk van Vegelin van Claerbergen. Opmerkelijk is 't, dat men op twee plaatsen in deze kerk den naam van 't dorp leest; op een der balken staat met groote letters: "de flekke Joure", terwijl boven een deur "de flekke Jouwer" staat geschreven. Of men destijds bevreesd was, dat de naam van 't dorp zou verloren gaan, is niet bekend, evenmin is daarvan eene oorzaak op te geven. In elk geval toonen deze woorden, dat de spelling toen nog "hinkende" was.

In 't jaar 1695 werd in het dorp eene Latijnsche school opgericht, waarvan 't rectoraat aan den predikant was opgedragen. In oude bescheiden echter van jaar 1617 wordt reeds gewag gemaakt van een rector scholae Jouranae, zoodat

De Latijnsche school, het eerste pand rechts hier op de foto

men mag aannemen, dat reeds voor het jaar 1695, officieel als dat van de stichting genoemd, hier eene Latijnsche school gevonden werd, hetzij dan ook door particuliere krachten tot stand gekomen. Joure is de geboorteplaats van twee beroemde mannen, nl. Elias Annes Borger en Wijnoldus Munniks. De eerste werd geboren in het jaar 1784, de laatste in 't jaar 1744. Beiden werden later tot hoogleeraren benoemd; de eerste in de faculteit der Grieksche letterkunde en Algemeene geschiedenis aan de Hoogeschool te Leiden, de laatste in de faculteit der medicijnen aan de Universiteit te Groningen. Ook als dichter verwierf de eerste zich een grooten naam, terwijl hij bovendien een bekwaam Godgeleerde was.

In 't jaar 1825 leed Joure door den watervloed; de bewoners der laagst gelegen plaatsen waren genoodzaakt hunne huizen te verlaten, om op hooger gelegen terrein veilig te zijn. Mag men de bescheiden gelooven, dan was 't Joure waar de eerste aardappelen in Friesland werden gepoot, en heeft deze plaats ook de eer, dat haar marktschip het eerst de reis naar Amsterdam aanvaardde, om daar producten aan de markt te brengen. Dit omtrent het verleden van het dorp; nu iets over het heden.

Ik trof 't met mijn bezoek aan Joure gelukkig en ongelukkig, al naar men 't nemen wil. 't Was n.l. Maandag en weekmarkt, wat in dit dorp, rondom in schoon weiland gelegen, veel drukte aanbrengt. Ieder heeft het op dien dag druk, en 't zou van een toerist te veel gevegd zijn, om in al die drukte en beweging nog om informaties omtrent een en ander te vragen. Verstoken van een geleide, wandelde ik door 't dorp, denkende aan 't:

“Man trägt, wasz man nicht ändern kann”.

Wat een beweging op straat, een drukte in de winkels, die met breede stoepen aan weerszijden van de Midstraat (de hoofdstraat) gevonden worden en last but

not least, wat een gewoel en krioel onder, bij en om de boterwaag. Die drukte is frappant in zoo'n plaats en daar de beschrijving van de voornaamste gebouwen bij gemis van een gids misschien wel wat te wenschen zal overlaten, eerst iets over "De wikmerk op é Joure" zooals een jeugdig boterhandelaar, met wien ik getramd had, zich uitdrukte. Ter wille van de

veiligheid voor 't drukke verkeer met paard en rijtuig langs de straat op dien dag, rijdt de tram niet door 't dorp maar blijft aan 't station. Onophoudelijk rijden de wagens aan, meest alle met één passagier, nl. de boer; slechts enkelen hadden vrouw of kinderen medegebracht. Voorop stond 't vat boter, zorgvuldig met een kleed of vel bedekt. Pas heeft de boer de plaats waar hij uitspannen wil bereikt, pas is het "hou!" dat 't paard tot staan brengt gehoord, of gediensstige geesten staan klaar, om 't vat boter van de wagen te nemen en per kar naar de waag te vervoeren. Soms zijn die handen den boer te gediensstig. Ik hoorde een boer tot een sjouwerman, die reeds het vat op zijn kar had geladen, en zijn voertuig in beweging had, zeggen "Hou heite! hwer scil dat hinne? Dat giet mij flug genoach. Ik kin sels hast net mei komme en 'k wol sels su graech bij min boeter blieuwe. Dit giet to bot". En meteen nam hij 't zware vat van de kar, als ware het een veer, zette het op een anderen wagen, die naar de markt reed en riep den onthutsten sjouwerman toe: "Sjog man! ik kin my sels eak redde", waarop de bestuurder van dien wagen een schalksch, twijfelend lachje niet kon bedwingen. In verontwaardiging schreeuwde de sjouwerman hem na: "De boeter scil, hoop ik, joed leeg in prijs waese". Op zoo'n marktdag hebben vele winkels op de stoep uitgestald; anderen hebben kleine kramen of disschen, waarin of waarop zij hunne waren ter verkoop aanbieden. Zadelmakers en touwslagers waren ruim vertegenwoordigd. Sommigen hadden naar 't scheen, beide vakken in zich vereenigd, althans een jongmaatje, die niets dan touw ten verkoop aanbood, nam op zich het lederen hoofdstel te herstellen, dat een marktbezoeker hem met de woorden: Gouw efkes feast naaie, aanbood. Fluks werden draad en els voor den dag gehaald en 't kleine, door eene overtolligheid op den rug eenigszins

De waag links aan het eind van de vaart en nog voor de kerk.
Recht achter de vaart het voormalige hotel van der Veer.

misvormde ventje, hanteerde het gereedschap met eene handigheid die verbazing wekte. Spoedig was het gebrek hersteld, “al klaer” waren de woorden, die onder het aanreiken van ‘t stel aan den eigenaar, de mond van den zadelmaker zeer snel ontglipten, waarop onmiddellijk het “hoefvolle jild?” van den boer volgde, die bereids den grijs linnen geldbuidel, waaraan de traditionnaele kabinetssleutel goed was bevestigd, te voorschijn gehaald had. “Trije stoeren boer!” was ‘t antwoord, en als meende de spreker in ‘t ietwat knorrige uiterlijk van den landman iets ontevreden over deze vraag te lezen, begon bij dadelijk “de boeter scil joed wol twa in fiiftig wirde, ‘k ha heard, dat Londen nou wher aerdig loekt”. “So....” op uitgerekten toon gesproken, was ‘t eenige antwoord, “den mat ik gauw nei de weag, ta, jou mij mar gauw doebeltje van een vijfje wherom”. De geldstukken wisselden spoedig van eigenaar, de boer liep naar de waag om getuige te zijn van de stijging der boterprijzen, die de grootere aftrek naar Londen tengevolge zou hebben, de zadelmaker stelde de spoedig verdiende drie stuivers aan zijn patroon ter hand en sprak met een ironisch lachje: “Ik sig met Waling Dijkstra: “Sokke mar maer!”.

In de winkels is ‘t op zoo’n marktdag niet minder druk, en neemt de boer zijn ega mee ter markt, dan lijden vooral de manufacturenwinkels daardoor geen schade. ‘t Is dan

“Gevraag naar neteldoek en baai,
 “Barége, laken en batist,
 “Zij, mouselien en watertwist,
 “Moiré, katoen en paramat....

want de tijden zijn veranderd. Ook de Friesche boerinnen en boerendochters kennen de mode.

Over het geheel maakt Joure een gunstigen indruk op den bezoeker. Het doet zich voor, als een volkrijk, door handel en nijverheid welvarend plaatsje.

Men vindt er ruime straten met nette, degelijke huizen, goede havens, waarin naast de vracht- en woonschepen somtijds ettelijke plei-ziervaartuigen zijn gelegen, die of reeds op de zelfs in Holland gunstig bekende werf des heeren v. d. Zee gerepareerd zijn, of nog op ‘t onder-

Eeltje Holtrop van der Zee

gaan van de kuur op dat herstellingsoord wachten.

‘t Gezicht van de brug af bij de oude herberg, met het in steen gemetseld opschrift: “Int Tolhuys goet logis” is prachtig. De deftige huizen spiegelen zich in het breede, heldere water, op welks rug vaartuigen van allerlei vorm naast en door elkander gelegen zijn;

de achtergrond wordt gevormd door het trotsche geboomte van Herema State. Dit gezicht is schoon; echter ademt het nu kalmte en rust in tegenstelling van vroegere jaren toen juist in den omtrek van 't Tolhuys het bedrijvige leven viel te aanschouwen, niet 't minst in den wintertijd. Bij de Hamburgvaarders nl., waarvan velen destijds (dus in de vorige eeuw) hier overwinterden in de zogenaamde "Kolk", is het Friesche dorpje in 't boek der vergetelheid geraakt. Het doel van hunne reis; de samenkomst in 't Tolhuis om de vergoeding te regelen volgens onderling "kompakt" uit te keeren aan hen, die hunne schepen verloren hadden, werd allengs meer en meer uit 't oog verloren, zoodat in 1787 slechts 8 of 10 schepen tot dit "kompakt" behoorden, en al spoedig ging deze verzekering, die in Joure niet weinig drukte, beweging en voordeel meebracht, geheel te niet.

Het buiten "Herema State" met zijn watervijvers en bloemeneilandjes

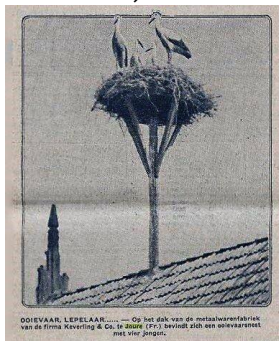

daarin gelegen, met zijn slingerpaden door dichte bosschages en langs geurige, vreemde bloemen en gewassen, met zijn berg en belvédère, die prachtige panorama's te genieten geven en ruime gezichten aanbieden over de vlakke, groene weiden en talloze meertjes, is een bezoek meer dan waardig, waarin 't zich dan ook jaar in jaar uit ten zeerste mag verheugen, ja, zelfs uit 't verre

zuiden krijgt "Herema State" sedert lange jaren geregeld twee logé's, waarvoor de vriendelijke gastheer een "aparte logeerkamer op 3e étagehoogte in gereedheid heeft laten maken. Joure schijnt die logé's aan te trekken, de bewoners er van verblijden over de behouden aankomst van de verre reizigers.

"Van Egyptes vruchtbaar strand
Die zoo trouw en teder minnen
't Gras- en vischrijk Nederland".

En zeker, voor de ooievaars is Joure bepaald een dorado, de woning is volgens de

eischen ingericht en 't jachtveld is niet alleen groot maar ook welvoorzien. Zou er een plekje te vinden zijn, waarop de woorden vischen en grasrijk meer van toepassing zijn dan Joure?

Vraag 't laatste aan de Duitschen hannekemaaiers, die telken jare zijn

Hannekemaaiers uit Duitschland

Heimath verlaat om het dichtgegroeide gras near te sabelen in deze omstreken. Overtuig u van 't eerste, door met hengel gewapend een bezoek aan de meren te brengen, maar..... heb dan dauwwurmen en geduld! twee onmisbare factoren voor een visscher die vangen wil.

Van ouds was Joure vermaard om zijne klokken, en is dit betrekkelijk nog. De alhier vervaardigde klokken en uurwerken hadden een beste naam, die zelfs buiten Europa bekend was en bestellingen uit Tripoli en Tunis tengevolge had; ook werden naar Turkije meermalen klokken afgezonden. De uurwerken munten nog steeds uit door degelijken, juisten gang, echter de concurrentie van het buitenland, die éleganter (maar ook solide) uurwerken voor lagen prijs ten verkoop biedt, doet haren invloed weldegelijk gevoelen.

Ter nagedachtenis aan E.A. Borger is in de woning van den Heer Vegter een gedenksteen geplaatst; de woning waarin de groote geleerde het levenslicht aanschouwde.

Joure is tot nu toe het eindpunt der lijn Drachten-Joure, echter spoedig zal Joure den naam eindstation verliezen, het zal dan in een belangrijke doorvaart worden veranderd. De onteigeningswet voor de stoomtramlijn Leek-Joure is nl.

door de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen, en de Ned. Tramweg-maatschappij is reeds druk bezig, om voorloopig door minnelijke schikking de noodige perceelen in eigendom te verkrijgen, wat ten deele is gelukt. De provincie heeft den dijk naar de Nieuwe-Slachte aan de genoemde Maatschappij tot gebruik van trambaan afgestaan; de

de Gemeenteraad van Sneek heeft der Maatschappij concessie verleend, de rails langs 't Bolwerk aan te leggen; spoedig zal met den aanleg van die lijn kunnen worden begonnen, eene lijn die hoogst belangrijk is voor het verkeer in dit gedeelte van Friesland, dat tot nu toe alleen per boot kon plaats hebben en een geheelen ommekeer zal teweeg brengen in de verzending van en naar Holland. Komt nl. de lijn Sneek-Stavoren in exploitatie, dan zal het zuid oostelijke deel van Friesland, zoowel als 't meer westelijk gelegene, sneller en waarschijnlijk minder kostbaar de goederen via Enkhuizen en Sneek kunnen ontvangen dan op thans toegepaste wijze van verzending, 't zij geheel per spoor of via Lemmer of Harlingen. Zeker zal die lijn niet weinig bedragen, om het verkeer langs de lijnen der Tramwegmaatschappij te doen toenemen, omdat dan direct verkeer van Drachten naar Harlingen mogelijk wordt.

Naschrift: *De naam Joure is door Karel Gildemacher ondertussen onderzocht en stamt af van "Ghebara" wat betekend: punt aan het water. Het woord Gebel zit er in en betekend puntig net als een (top)gevel. In vroeger dagen lag Op ter Heuvra midden tussen moeraslanden.*